Автомобиль көлігі
саласындағы кәсіби біліктілік
бойынша салалық кеңестің
отырысы шешімімен
2026 жылғы «23» қазандағы
№ 3 хаттамасы
БЕКІТІЛГЕН

САЛАЛЫҚ БІЛІКТІЛІК ШЕҢБЕРІ
«Автомобиль көлігі» бағыты бойынша

Астана қаласы 2026 жыл

МАЗМҰНЫ

1.	Салалық біліктілік шеңберінің паспорты	4
2.	Жалпы ережелер	7
3.	Саланың ағымдағы жай-күйі	11
4.	Саланы талдау	11
5.	ЭҚЖЖ бойынша кәсіптік қызметтің әрбір түрінің кәсіпорындарында ҰКС бойынша қызметтердің негізгі топтарының сипаттамасы және олардың білімі (дипломдар, сертификаттар, куәліктер) және жұмыс тәжірибесі бойынша тиісті біліктіліктері	25
6.	Саланың кәсіби стандарттарының тізбесі: қолданыстағы және әзірлеуге жоспарлау	28
7.	Қорытындылар мен ұсыныстар	28
8.	Кестелік форматтағы СБШ біліктілік деңгейлерінің сипаттамасы	29
9.	Кәсіптік топтардағы кәсіптерді көрсете отырып, Кәсіптік біліктіліктің функционалдық картасы	36
10.	СБШ-дағы кәсіптік біліктілік картасы 2008 (ISCO-08) және ҰҚЖ қызметтерінің халықаралық стандарттық сыныптамасын ескеру	36

Қысқартулар мен аббревиатуралар тізімі:

1. ҰКС – Ұлттық кәсіптер сыныптауышы;
2. СБШ – Салалық біліктілік шеңбері;
3. ЕАЭО – Еуразиялық экономикалық одақ;
4. АК – автомобиль көлігі;
5. ҰБШ – Ұлттық біліктілік шеңбер;
6. ЖК – жеке кәсіпкер;
7. БТБА –Біріңғай тарифті-біліктілік анықтамалығы;
8. ТжКБ – техникалық және кәсіптік білім беру;
9. ЖКО – жол-көлік оқиғалары;
10. АКҚ – автокөлік құралдары.

1. «АВТОМОБИЛЬ КӨЛІГІ» БАҒЫТЫ БОЙЫНША КӨЛІК САЛАСЫНДАҒЫ САЛАЛЫҚ БІЛІКТІЛІК ШЕҢБЕРІНІҢ ПАСПОРТЫ

Кесте 1 – Автомобиль көлігі саласындағы СБШ қамтитын экономикалық қызмет түрлері (ҚР ҰЖ ЭҚЖЖ 03-2019)

Деңгей	ЭКЖЖ коды	Атауы	СБШ кәсіби тобы	Қызметтер (ҰКС коды – атауы)
Секция	**H**	**Көлік және жинақтау**		
Бөлім	**49**	**Құрлық және құбырмен жүретін көліктің қызметі**		
Топ	**49.3**	Басқа құрлықтағы жолаушылар көлігінің қызметі		
Класс	**49.31**	Қалалық және қала маңына құрлықтағы жолаушыларды тасымалдау жүретін көлігінің қызметі		
Ішкікласс	**49.31.1**	Автобуспен тасымалдау	Автомобиль көлігімен жолаушылар мен багажды тасымалдау	2144-9 Жол қозғалысы қауіпсіздігінің маманы 4323-9 Жолаушылар көлігінің қозғалысы диспетчері 8331-1-001 Автобус жүргізушісі
Ішкікласс	**49.31.3**	Троллейбуспен тасымалдау	Автомобиль көлігімен жолаушылар мен багажды тасымалдау	2144-9 Жол қозғалысы қауіпсіздігінің маманы 4323-9 Жолаушылар көлігінің қозғалысы диспетчері 8331-3-001 Троллейбус жүргізушісі
Класс	**49.32**	Такси қызметі		
Ішкікласс	**49.32.0**	Такси қызметі	Автомобиль көлігімен жолаушылар мен багажды тасымалдау	2144-9 Жол қозғалысы қауіпсіздігінің маманы 4323-9 Жолаушылар көлігінің қозғалысы диспетчері 8322-1-001 Такси жүргізушісі
Класс	**49.39**	Басқа топтамаларға енгізілмеген өзге де құрлықтағы жолаушылар көлігінің қызметі		
Ішкікласс	**49.39.0**	Басқа топтамаларға енгізілмеген өзге де құрлықтағы жолаушылар көлігінің қызметі	Автомобиль көлігімен жолаушылар мен багажды тасымалдау	2144-9 Жол қозғалысы қауіпсіздігінің маманы 4323-9 Жолаушылар көлігінің қозғалысы диспетчері

Деңгей	ЭКЖЖ коды	Атауы	СБШ кәсіби тобы	Қызметтер (ҰКС коды – атауы)
				8331-1-001 Автобус жүргізушісі 8331-1-004 Мектеп автобусының жүргізушісі
Топ	**49.4**	Жүк автомобилі көлігінің қызметі және көшіру жөніндегі қызмет көрсету		
Класс	**49.41**	Жүк автомобилі көлігінің қызметі		
Ішкікласс	**49.41.0**	Жүк автомобилі көлігінің қызметі	Автомобиль көлігімен жүктерді тасымалдау	2144-6 Көліктік жүйелерді ұйымдастыру жөніндегі инженер 2144-9 Қозғалыс қауіпсіздігінің менеджері 2432-0 Жүк тасымалын ұйымдастыру жөніндегі маман 8332-9 Пилотсыз көлік құралының қашықтағы операторы 8332-1-003 Қауіпті жүктерді тасымалдауға арналған жүк көлігінің жүргізушісі 8332-1-002 Жүк көлігінің жүргізушісі 4322-3-007 Қозғалыс қызметінің (жүк тасымалдау) операторы
Бөлім	**52**	**Жүктерді қоймаға қою және қосалқы көлік қызметі**		
Топ	**52.2**	Қосалқы көлік қызметі		
Класс	**52.29**	Өзге де қосалқы көліктік қызмет		
Ішкікласс	**52.29.1**	Көліктік-экспедициялық қызметтер	Автомобиль көлігімен жүктерді тасымалдау	2144-6 Көліктік жүйелерді ұйымдастыру жөніндегі инженер 2432-0 Жүк тасымалын ұйымдастыру жөніндегі маман
Секция	**G**	**Көтерме және бөлшек саудада сату; Автомобильдерді және мотоциклдерді жөндеу**		
Бөлім	**45**	**Автомобильдер мен мотоциклдерді көтерме және бөлшек саудада сату**		
Топ	**45.2**	Автомобильдерге техникалық қызмет көрсету және жөндеу		
Класс	**45.20**	Автомобильдерге техникалық қызмет көрсету және жөндеу		
Ішкікласс	**45.20.1**	Жол бойындағы белдеулерде орналасқан	Автокөлік	2144-1 Автокөлік құралдарының

Деңгей	ЭКЖЖ коды	Атауы	СБШ кәсіби тобы	Қызметтер (ҰКС коды – атауы)
		техникалық қызмет көрсету станцияларымен көрсетілетіндерден басқа, автомобильдерді жөндеу және техникалық қызмет көрсету	құралдарын диагностикалау, техникалық қызмет көрсету және жөндеу	инженер-механигі 3115-1-007 Көлік жөндеу жөніндегі механик 7231-9 Газ баллонды құрылғы орнату және жөндеу шебері 7231-9 Автокөлік құралының құрылғыларын диагностикалау, жөндеу және техникалық қызмет көрсету жөніндегі маман 7412-9 Электр жабдықтарын, аккумуляторларды және электр аспаптарын жөндеуші маман 7214-9 Автокөліктердегі газ баллонды құрылғы бойынша монтаждау-жөндеу слесарі
Ішкікласс	**45.20.2**	Жол бойындағы белдеулерде орналасқан техникалық қызмет көрсету станцияларының техникалық қызмет көрсетуі және автомобильдерді жөндеуі	Автокөлік құралдарын диагностикалау, техникалық қызмет көрсету және жөндеу	3115-1-007 Көлік жөндеу жөніндегі механик 7412-9 Электр жабдықтарын, аккумуляторларды және электр аспаптарын жөндеуші маман
Секция	**P**	**Білім беру**		
Бөлім	**85**	**Білім беру**		
Топ	**85.5**	Білім берудің өзге де түрлері		
Класс	**85.53**	Көлік құралдары жүргізушілерін дайындау мектептерінің қызметі		
Ішкікласс	**85.53.0**	Көлік құралдары жүргізушілерін дайындау мектептерінің қызметі	Көлік құралдарының жүргізушілерін даярлау	5170-1 Көлік құралдарының жүргізушілерін дайындау жөніндегі оқытушы 5170-1 Жүргізуді үйрету шебері

2. ЖАЛПЫ ЕРЕЖЕЛЕР

СБШ миссиялары – бұл жоғары кәсібилік пен тиімділікке бағытталған стандарттар мен критерийлердің бірыңғай жүйесін құрудан тұрады автомобиль көлігі саласындағы мамандар.

Саланың көзқарасы. Жоғары технологиялық, бәсекеге қабілетті, әлемдік стандарттарға сәйкес келетін, қауіпсіз, әлемдік көлік жүйесіне органикалық интеграцияланған автокөлік саласы экономика, Ұлттық қауіпсіздік, геосаясат, бизнес мүдделерін қоғам мен мемлекеттің игілігі үшін үйлесімді байланыстыруға тиіс. Жаһандану жағдайында Қазақстанның автокөлік саласының болашағы тек ұлттық ғана емес, сонымен қатар жетекші әлемдік державалар мен одақтардың отын саясатына, көлік телематикасын ілгерілетуге және зияткерлік көлік жүйелерін, көлік логистикасын және халықаралық көлік құқығын, ең алдымен ЕАЭО құқығын дамытуға байланысты. Қазақстанның автомобиль көлігі өз миссиясын жаңа, қоршаған ортаға қолайлы және тиімді технологияларды енгізу, тиісті кадрлық әлеуетті қалыптастыру шартымен ғана орындай алады.

СБШ мақсаты «Автомобиль көлігі» – салада танылатын біліктілік деңгейлерінің құрылымдық сипаттамасын, экономиканы дамытудың перспективаларын, басымдықтарын және автомобиль көлігін дамыту стратегиясын ескере отырып, ұлттық біліктілік шеңбері (бұдан әрі – ҰБШ) негізінде қолданыстағы біліктіліктерге қойылатын талаптарды тұжырымдау, сондай-ақ салааралық құзыреттерді және сабақтас кәсіп түрлерін (біліктіліктерді) көрсете отырып, біліктілік деңгейлері бойынша кәсіптерді картаға түсіру.

СБШ міндеттері:

1. Құзыреттерді стандарттау: автомобиль көлігі саласын табысты дамыту үшін қажетті негізгі құзыреттерді айқындау.
2. Функцияларды тиімді орындау үшін қажетті білімді, дағдыларды және дағдыларды стандарттау.
3. Автомобиль көлігінің серпінді өзгеріп отыратын саласының талаптарына сәйкес АК қызметкерлерінің біліктілігін арттыру және үнемі жаңарту үшін мүмкіндіктерді қамтамасыз ету.
4. Сертификаттау және оқыту жүйесі арқылы кәсіби дамуды қолдау.
5. Процестің ашықтығына ықпал ететін дағдыларды бағалаудың нақты және түсінікті стандарттарын жасау.
6. Білім беру бағдарламалары мен «Автомобиль көлігі» саласындағы еңбек нарығының талаптары арасында байланыс орнату.

«Кәсіптік біліктіліктер туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 5-бабының 4-тармағына сәйкес СБШ Қазақстан Республикасының Ұлттық біліктілік жүйесінде белгіленген ҰБШ-ға негізделеді. ҰБШ Біліктіліктің сегіз деңгейін қамтиды, бұл «Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі Қазақстан Республикасының Заңында айқындалған Еуропалық біліктілік шеңберіне және білім беру деңгейлеріне сәйкес келеді. Ұсынылған сегіз деңгей ҰБШ-де оқыту нәтижелері түрінде сипатталған.

СБШ Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрінің 2023 жылғы 14 қыркүйектегі № 384 бұйрығымен бекітілген Салалық біліктілік шеңберлерін әзірлеу және (немесе) өзектендіру қағидалары негізінде әзірленді және көлік (автомобиль көлігі) саласындағы мақсаттарды, міндеттерді, өндірістік циклды, қызмет түрлерін және ұжымдық еңбек бөлінісіндегі рөлін ескере отырып, ҰБШ-ның қызметкерлердің құзыреттеріне қойылатын талаптарын нақтылайды.

«Автомобиль көлігі» СБШ кәсіптік стандарттарды әзірлеу үшін негіз қалаушы құжат болып табылады, ол өз кезегінде көлік (автомобиль көлігі) саласындағы білім беру бағдарламаларының негізіне алынуы және сала қызметкерлерінің құзыреттерін бағалаудың объективті жүйесін құруы тиіс. СБШ келесі қағидаттарды ескере отырып әзірленді:

1) саладағы негізгі өнімді айқындау-автокөлік құралдары мен инфрақұрылымды пайдалана отырып, жолаушыларды, багажды және жүктерді тасымалдау бойынша қызметтер көрсету;

2) саланың қосалқы өнімі-автокөлік құралдарын, оның ішінде жеке тұлғаларға тиесілі көлік құралдарын техникалық пайдалану бойынша қызметтер көрсету;

3) сала шекараларын айқындау;

4) еңбек бөлінісі жүйесін анықтау;

5) өмір сүру перспективалары мен өзгергіштігін ескере отырып, салада өзара байланысты кәсіби топтарды және/немесе кіші топтарды айқындау;

6) практикалық тәжірибені ескере отырып, Біліктіліктің төменгі деңгейлерінен жоғары деңгейлеріне өту кезінде біліктілікті дамыту траекторияларының сабақтастығы;

7) СБШ талаптарының барлық кәсіби топтарға және/немесе кіші топтарға қолданылуы;

8) біліктілік деңгейлері иерархиясының еңбек бөлінісінің құрылымына және Қазақстан Республикасының Білім беру жүйесіне сәйкестігі;

9) кәсіптік қызмет және экономикалық орындылық параметрлері арқылы СБШ біліктілік деңгейлерін (кіші деңгейлерін) сипаттау;

10) саланың функционалдық картасын жасау арқылы салаға Функционалдық талдау жүргізу;

11) барлық пайдаланушылар үшін біліктілік деңгейлерін сипаттаудың анықтығы және пайдалану ыңғайлылығы.

Бұл СБШ да келесідей терминдер қолданылады:

автобус-жолаушылар мен багажды тасымалдауға арналған, жүргізушінің орнын қоспағанда, сегізден астам отыратын орны бар автомобиль көлігі;

автовокзал - жолаушылар ағыны тәулігіне бес жүз адамнан асатын автобустардың жолаушылары мен жүргізушілеріне қызмет көрсетуге арналған және оған мыналар кіреді: сыйымдылығы жетпіс бес адамнан

асатын күту залы және билет кассалары бар күрделі ғимарат, жүргізушілерді медициналық куәландыру және алғашқы медициналық-санитарлық көмек көрсету пункттері, сақтау камералары, жолаушыларды отырғызуға және түсіруге арналған перрон, автобустардың тұрағына арналған алаң, автобустарды тексеруге арналған бекеттер, диспетчерлік пункттер және ана мен баланың бөлмесі, кемінде бес мың шаршы метр аумақта орналасқан;

автомобиль көлік құралы (автокөлік құралы) - автобустарды, шағын автобустарды, жеңіл және жүк автомобильдерін, троллейбустарды, автомобиль тіркемелерін, ершікті тартқыштарға жартылай тіркемелерді, сондай-ақ мамандандырылған автомобильдерді (жүктердің белгілі бір түрлерін тасымалдауға арналған) және арнайы автомобильдерді (әртүрлі негізінен көліктік емес жұмыстарды орындауға арналған)қамтитын автомобиль көлігінің жылжымалы құрамының бірлігі;

автомобильмен тасымалдау-автомобиль жолдарымен автокөлік құралдарымен жүзеге асырылатын жолаушыларды, багажды, жүктерді және пошта жөнелтілімдерін тасымалдау;

автомобиль тасымалдаушысы (бұдан әрі-тасымалдаушы) - автокөлік құралдарын меншік құқығында немесе өзге де заңды негіздерде иеленетін, жолаушыларды, багажды, жүктерді және почта жөнелтілімдерін ақыға немесе жалдау бойынша тасымалдау бойынша қызметтер көрсететін жеке немесе заңды тұлға;

автомобиль көлігі-қызмет саласы автокөлік құралдары мен инфрақұрылымды пайдалана отырып, жолаушыларды, багажды, жүктерді және пошта жөнелтілімдерін тасымалдауды ұйымдастыру және жүзеге асыру болып табылатын экономика саласы;

автобекет-жолаушылар ағыны тәулігіне бес жүз адамнан аз болатын жолаушылар мен автобус жүргізушілеріне қызмет көрсетуге арналған және оған мыналар кіреді: сыйымдылығы жетпіс бес адамға дейінгі күту залы және билет кассалары бар күрделі ғимарат, сақтау камералары, жолаушыларды отырғызуға және түсіруге арналған алжапқыш, автобустарды қоюға арналған алаң, диспетчерлік пункттер, орналасқан аумағында кемінде екі жарым мың шаршы метр;

багаж-жолаушылар мен багажды автомобиль көлігімен тасымалдау қағидаларында белгіленген нормалар шегінде автобустың, шағын автобустың багаж бөлімшесінде немесе автобусқа, шағын автобусқа ілесіп жүретін багаж автомобилінде, сондай-ақ тасымалдаушымен қосымша келісім негізінде таксиде буып-түйілген және тасымалданатын жолаушының мүлкі;

жүргізуші-көлік құралын басқаратын тұлға;

жүк мамандандырылған автокөлік құралы-белгілі бір жүк түрін тасымалдауға арналған шанағы немесе сыйымдылығы бар жүк автомобилі, автомобиль тіркемесі немесе жартылай тіркеме;

жүк көлігі-жүктерді тасымалдауға арналған автокөлік құралы;

жүктер-жүктерді автомобиль көлігімен тасымалдау қағидаларында белгіленген талаптарға сәйкес тасымалдауға қабылданған мүлік;

таксидің ақпараттық-диспетчерлік қызметі-тасымалдаушы немесе өзге тұлға клиенттердің тапсырыстарын өңдеу және оларды такси жүргізушісіне беру үшін, оның ішінде аппараттық-бағдарламалық кешенді қолдана отырып құратын қызмет;

автомобиль көлігінің инфрақұрылымы-тасымалдау процесінің үздіксіздігін, сондай-ақ автокөлік құралдарын қауіпсіз пайдалануды қамтамасыз ететін құрылыстар кешені (Автовокзалдар, автостанциялар, жолаушыларға қызмет көрсету пункттері, жүк терминалдары, автокөлік құралдарына техникалық қызмет көрсету және жөндеу станциялары (шеберханалары), автокөлік құралдарын сақтауға арналған құрылыстар);

жеңіл автомобиль-жолаушылар мен багажды автомобильмен тасымалдауға арналған және жүргізушінің орнын қоспағанда, отыруға арналған сегіз орыннан аспайтын автокөлік құралы;

микроавтобус-дайындаушы зауытта көзделген жүргізушінің орнын қоспағанда, отыруға арналған он алты орыннан аспайтын ерекше шағын сыныпты автобус;

жол қозғалысының қауіпсіздігін қамтамасыз ету-жол-көлік оқиғаларын, жол қозғалысының экологиялық жағдайға, халықтың денсаулығына теріс әсерін болдырмауға, олардың зардаптарының ауырлығын төмендетуге, сондай-ақ осындай зардаптарды жоюға бағытталған қызмет;

қоғамдық көлік-жолаушылар мен багажды, сондай-ақ таксиді автомобильмен тұрақты және тұрақты емес тасымалдауды жүзеге асыратын жалпыға ортақ пайдаланылатын көлік;

міндетті техникалық байқау-механикалық көлік құралдарының және олардың тіркемелерінің техникалық жай-күйінің Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген талаптарға сәйкестігін диагностикалаудың кезеңдік процесі;

такси тасымалдаушы-жолаушылар мен багажды таксимен тасымалдау бойынша қызметтер көрсететін жеке кәсіпкер немесе заңды тұлға;

жол жүру құжаты (билет) - ресімдеу арқылы жолаушыны тасымалдау шарты жасалатын қағаз немесе электрондық нысандағы құжат;

жолаушыларға қызмет көрсету пункті-автовокзалдары немесе автостанциялары жоқ елді мекендердегі жолаушыларға қызмет көрсетуге арналған, жол жүру құжаттарын (билеттерін) және багаж түбіртектерін сатуға арналған, автокөлік құралдарын қауіпсіз тоқтатуға, жолаушыларды отырғызуға, түсіруге арналған алаңмен және жолаушыларды әртүрлі ауа райы жағдайларынан қорғауға арналған құрылыспен жабдықталған объект;

жол парағы-жүргізуші мен автокөлік құралының жұмысын есепке алу мен бақылауға арналған құжат;

арнайы автокөлік құралы - жүк-жолаушылар тасымалынан басқа белгілі бір технологиялық процестерді немесе операцияларды орындауға арналған арнайы жабдығы бар автомобиль, автомобиль тіркемесі немесе жартылай тіркеме;

такси - жолаушылар мен багажды автомобильмен тасымалдауға арналған, жолаушылар мен багажды автомобиль көлігімен тасымалдау Ережелеріне сәйкес жабдықталған жеңіл автомобиль;

автокөлік құралдарын техникалық пайдалану-автокөлік құралдарын қауіпсіз пайдалануды ұйымдастыруға және қамтамасыз етуге, оны сақтауға және сұйық және газ тәріздес автомобиль отындарына, сондай-ақ электр энергиясына құюға бағытталған іс-шаралар, техникалық әсерлер (диагностикалау, техникалық қызмет көрсету, жөндеу) кешені.

3. САЛАНЫҢ АҒЫМДАҒЫ ЖАЙ-КҮЙІ

АК саласының құрылымы басқарушылық, негізгі өндірістік, дайындық және өндірістен кейінгі процестерді қамтиды, олардың арасындағы байланыс төмендегі кестеде көрсетілген.

ҰБШ деңгейі			
6	**1. Басқару процесі**		
2– 6	**2.Өндірістік процесті дайындау** 2.1. Көлік құралдарының жүргізушілерін даярлау	**3. Негізгі өндірістік процестер** 3.1. Автомобиль көлігімен жүктерді тасымалдау 3.2. Автомобиль көлігімен жолаушылар мен багажды тасымалдау	**4.Өндірістен кейінгі процесстер** 4.1. Автокөлік құралдарын диагностикалау, техникалық қызмет көрсету және жөндеу

4. САЛАНЫ ТАЛДАУ

Автомобиль көлігі-қызмет саласы автокөлік құралдары мен инфрақұрылымды пайдалана отырып, жолаушыларды, багажды, жүктерді және пошта жөнелтілімдерін автомобильмен тасымалдауды ұйымдастыру және жүзеге асыру болып табылатын экономика саласы.

Мақсаты бойынша автомобиль тасымалдары жүктерді, жолаушылар мен багажды, пошта жөнелтілімдерін тасымалдауға бөлінеді.

Қатынас түрлері бойынша жолаушылар мен багажды тасымалдау мыналарға бөлінеді:

1) халықаралық - Қазақстан Республикасы мен шет мемлекеттер арасындағы немесе Қазақстан Республикасының аумағы арқылы транзитпен тасымалдау;

2) республикаішілік - Қазақстан Республикасының аумағында орналасқан елді мекендер арасындағы тасымалдау.

Әкімшілік-аумақтық белгісі бойынша жолаушылар мен багажды республикаішілік тасымалдау мыналарға бөлінеді:

1) қалалық (ауылдық) - елді мекеннің белгіленген шекаралары шегінде тасымалдау;

2) қала маңы - елді мекеннің белгіленген шекарасынан өлшенетін, ұзындығы елу километрге дейінгі қала маңы аймағымен елді мекенді қосатын маршруттар бойынша тасымалдау;

3) ауданішілік-бір аудан шегінде елді мекендер арасындағы тасымалдау;

4) ауданаралық (қалааралық облысішілік) - әртүрлі аудандардағы елді мекендер арасында жүзеге асырылатын немесе елді мекендерді облыстық маңызы бар қалалармен байланыстыратын бір облыс шегіндегі тасымалдаулар;

5) қалааралық облысаралық-әртүрлі облыстардағы елді мекендер арасында жүзеге асырылатын немесе елді мекендерді Республикалық маңызы бар қалалармен, Астанамен байланыстыратын тасымалдаулар.

Ұйымның сипаты бойынша жолаушылар мен багажды автомобильмен тасымалдау тұрақты және тұрақты емес болып бөлінеді.

Жолаушылар тасымалына жалпы пайдаланымдағы көлік, мамандандырылған жолаушылар көлігі, сондай-ақ жеке пайдаланудағы көлік жұмылдырылады.

Жүк автомобиль тасымалдары ұйымдық, аумақтық және салалық белгілері бойынша жіктеледі.

Ұйымдастырушылық белгісі бойынша жүк автомобиль тасымалдары жалпыға ортақ пайдаланылатын автомобиль көлігімен (коммерциялық сипатта болады) және ведомстволық көлікпен (технологияішілік және өндірісішілік тасымалдаулар, кәсіпорындардың өндірістік қызметін қамтамасыз ету үшін орындалады) жүзеге асырылатын болып бөлінеді.

Аумақтық негізде жүк тасымалын қалалық, қала маңындағы, ауданішілік, қалааралық, халықаралық деп бөлуге болады.

Байланыс түрі бойынша жүк тасымалын келесіге бөлуге болады:

– тікелей қатынасты тасымалдау-жөнелту пунктінен межелі пунктіне дейін бір автокөлік құралында жүзеге асырылатын жүкті тасымалдау;

- мультимодальды тасымалдау - жүкті көліктің екі немесе одан да көп түрімен тасымалдау;

- интермодальды тасымалдау-көлік түрін ауыстырған кезде жүктің өзін шамадан тыс жүктемей, бір жүк бірлігінде немесе автокөлік құралында екі немесе одан да көп көлік түрімен жүкті дәйекті тасымалдау.

Салалық белгі бойынша автомобиль жүк тасымалдары құрылыс жүктерін, өндіру және өңдеу өнеркәсібі жүктерін, жанар-жағармай материалдарын (қауіпті жүктерге жататын), сауда желісін, орман өнеркәсібі мен ауыл шаруашылығын тасымалдауға, елді мекендердегі коммуналдық тасымалдауға (тұрмыстық қалдықтарды, қарды әкету, Төтенше жағдайлар кезінде халыққа қызмет көрсету және т. б.) бөлінеді. Автомобиль тасымалдарының аталған түрлерінің әрқайсысы белгілі бір пайдалану жағдайларымен және жылжымалы құрамның тиісті түрлерімен сипатталады.

Әлемдік экономиканың дамуының соңғы онжылдықтары қоғамдық тасымалдау қажеттіліктерін қамтамасыз етудегі автомобиль көлігінің рөлінің тұрақты өсуімен сипатталды. Бұл көліктің осы түрінің объективті артықшылықтарымен, жол құрылысының қарқынды дамуымен, сондай-ақ автокөлік құралдарын сындарлы жетілдірудегі прогреспен түсіндіріледі.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Теміржол	341,4	338,9	378,8	397,7	407,9	413,3	416,1	404,9	416,3	437,1	466,7
Автомобиль	3174	3180,6	3300,8	3422,3	3550,3	3288,6	3314,2	3206,9	287,2	343	352,7
Теңіз және жағалау	2,5	2,6	2,1	1,8	0	0,8	0,8	1,2	1,3	1,4	1,5
Ішкі су	1,2	1,2	1,6	1,04	0	0,9	0,7	0,6	0,8	0,9	1
Әуе	0,02	0,02	0,02	0,03	0	0,02	0,03	0,02	0,02	0,03	0,03

1-сурет – Көлік түрлері бойынша жүк тасымалдарының көлемі (құбыр көлігін есепке алмағанда) 2015–2025 жж. динамикасында.

Дереккөз: Статистикалық мәліметтер

**Ескерту: 2023 жылдың қаңтарынан бастап статистикалық деректер автомобиль көлігінде жүктерді және жолаушыларды коммерциялық тасымалдауды жүзеге асыратын жеке кәсіпкерлердің қызмет көрсеткіштерін қалыптастыру бойынша әдістемелік тәсілдің өзгеруі ескеріле отырып қалыптастырылды.*

Қазіргі уақытта әлемнің неғұрлым дамыған елдерінде жүк және жолаушылар тасымалы көлемінің 70-80% - ы автокөлікпен орындалады. Қазақстанда да автокөлік жетекші рөлге ие болды. Мәселен, 2025 жылы көліктің барлық түрлерімен (құбыр желісін есептемегенде) 823,6 млн.тонна түрлі жүк тасымалданды, оның 43% - ы Автомобиль көлігіне тиесілі болды. Жалпы жүк айналымындағы автокөлік үлесі (құбыржол көлігін есептемегенде) 70,7% құрады.

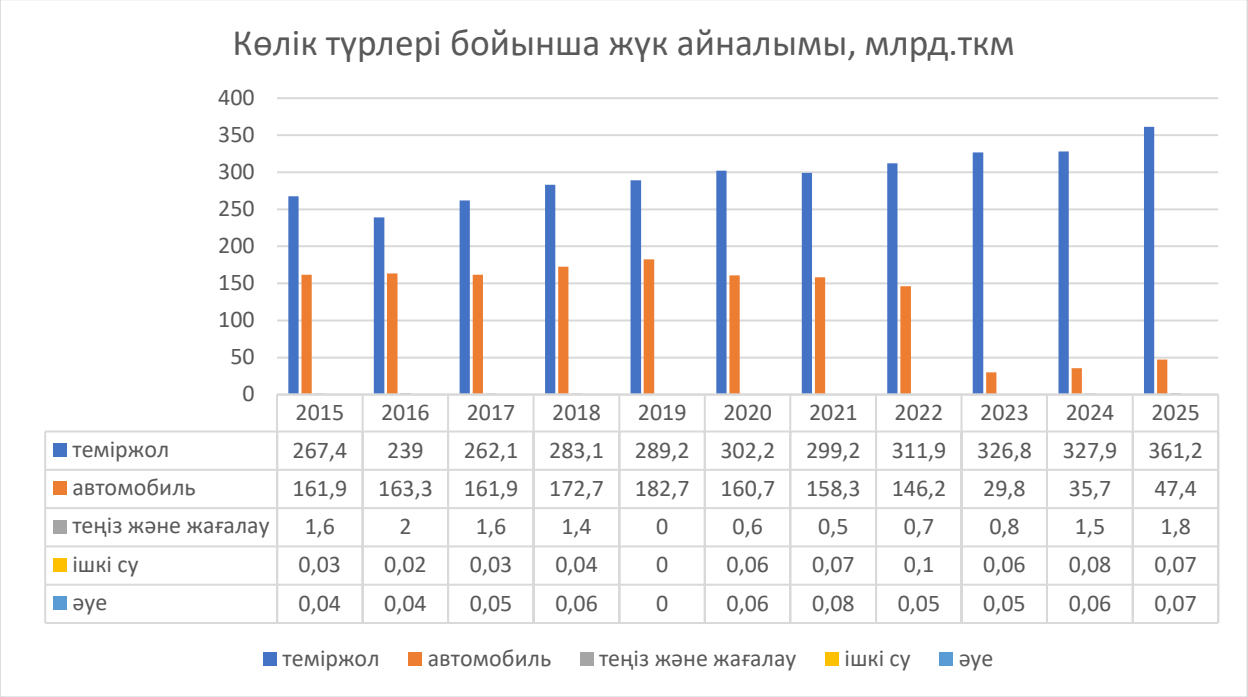

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
теміржол	267,4	239	262,1	283,1	289,2	302,2	299,2	311,9	326,8	327,9	361,2
автомобиль	161,9	163,3	161,9	172,7	182,7	160,7	158,3	146,2	29,8	35,7	47,4
теңіз және жағалау	1,6	2	1,6	1,4	0	0,6	0,5	0,7	0,8	1,5	1,8
ішкі су	0,03	0,02	0,03	0,04	0	0,06	0,07	0,1	0,06	0,08	0,07
әуе	0,04	0,04	0,05	0,06	0	0,06	0,08	0,05	0,05	0,06	0,07

2-сурет – Көлік түрлері бойынша жүк айналымы (құбыржол көлігін есепке алмағанда) 2015–2025 жылдардағы динамикада.

Дереккөз: статистикалық мәліметтер

**Ескерту: 2023 жылғы қаңтардан басталатын статистикалық мәліметтер автокөлікпен жүктер мен жолаушыларды коммерциялық тасымалдауды жүзеге асыратын жеке кәсіпкерлердің қызмет көрсеткіштерін қалыптастыру бойынша әдістемелік тәсілдің өзгеруін ескере отырып жасалған.*

1 және 2-суреттер автокөліктің жүк жұмысындағы өзгерістерді айқын көрсетеді. 2015 жылға қатысты жүк автотасымалдарының көлемі 9% - ға азайды, бұл теміржол көлігіндегі жүк тасымалының өсу көрсеткішінен едәуір төмен.

Осы кезеңде автокөліктің жүк айналымы 5 есе азайды, ал теміржол көлігінде ол тек 22% - ға азайды.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
теміржол	22,5	23,1	22,9	23,1	0	11,3	15,9	19,4	19,8	20,8	19,4
автобус	17920	18314	18238	16538	17530	5518,4	5019	1296	1415	1537	1653
такси	3824,7	3925	4406	6373,3	6186,9	2500	2466	48,3	47,3	73,3	174,6
троллейбусным	18,9	19,6	0	0	0	21,5	27,7	34,1	35,6	34,3	31,5
трамвайным	37	31,8	31,2	27,5	31,3	24,6	28,3	30,3	20,4	17,5	16,4
ішкі су	0	0,1	0,1	0,1	0,05	0,04	0,09	0,1	0,1	0,2	0,2
әуе	5,9	6	7,4	7,6	8,6	5	9	10	13	14,6	15,3

3-сурет – Көлік түрлері бойынша жолаушылар тасымалы көлемінің 2015-2025 жж. динамикасы

Дереккөз: Статистические мәліметтер

**Ескертпе: 2023 жылдың қаңтарынан бастапғы статистикалық мәліметтер автокөлікпен жүктер мен жолаушыларды коммерциялық тасымалдауды жүзеге асыратын жеке кәсіпкерлердің қызмет көрсеткіштерін қалыптастыру бойынша әдістемелік тәсілдің өзгеруін ескере отырып жасалған.*

Коммерциялық тасымалдаумен айналысатын жеке кәсіпкерлердің тасымалдау көлемін бағалауды ескере отырып, жолаушылар тасымалы 2018 жылы шамамен 22969,7 млн.адамды құрады. 2023 жылы республиканың автокөлігімен 1497 млн. адам тасымалданды (жалпы көлемнің 96,5%), жолаушылар айналымы 30272,8 млрд.пкм құрады. (Жолаушылар айналымының жалпы көлемінің 2%). Жолаушыларды автокөлікпен тасымалдау көлемі 2015 жылмен салыстырғанда 19% - ға азайды (темір жол көлігінде салыстыру үшін тек 17,8% - ға), жолаушылар айналымы 43% - ға (темір жол көлігінде 1% - ға) азайды. - 3,4 суреттерді қараңыз.

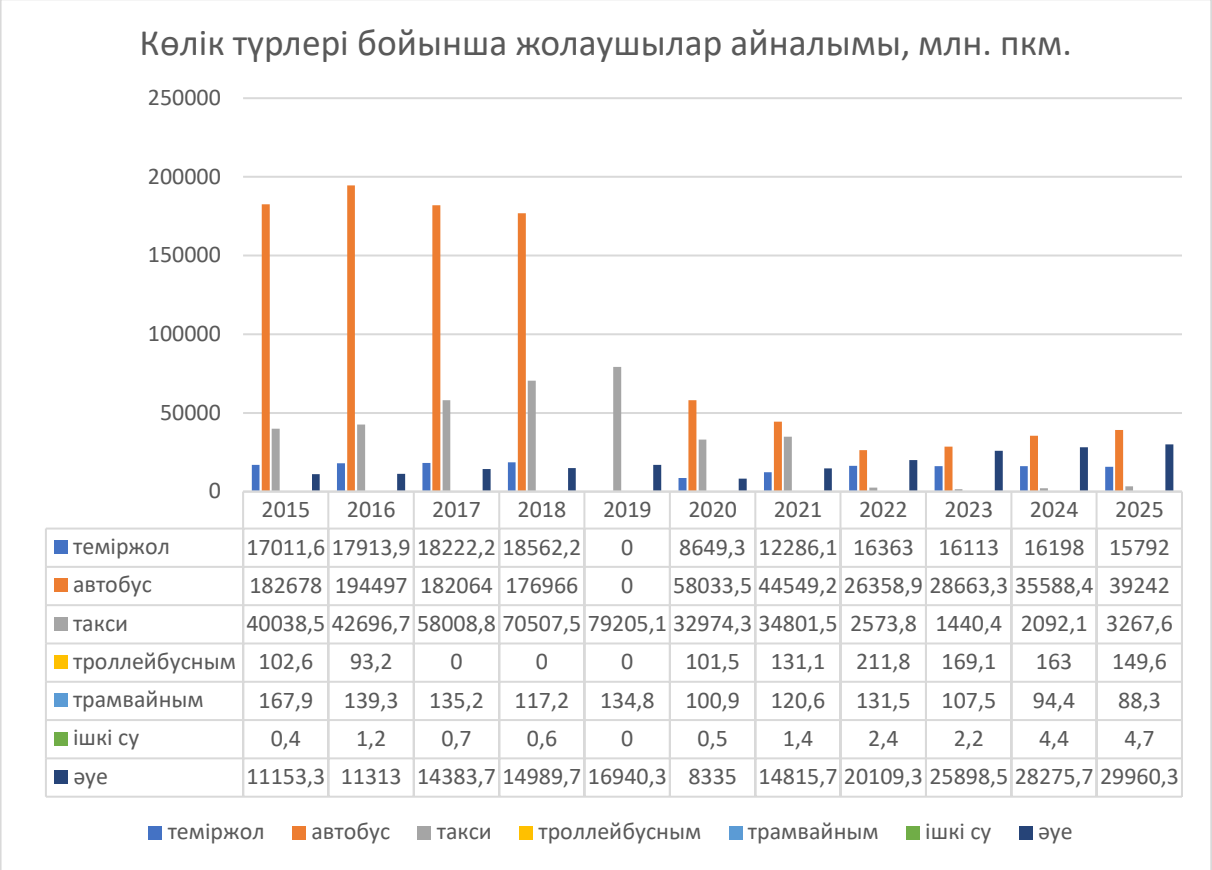

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
теміржол	17011,6	17913,9	18222,2	18562,2	0	8649,3	12286,1	16363	16113	16198	15792
автобус	182678	194497	182064	176966	0	58033,5	44549,2	26358,9	28663,3	35588,4	39242
такси	40038,5	42696,7	58008,8	70507,5	79205,1	32974,3	34801,5	2573,8	1440,4	2092,1	3267,6
троллейбусным	102,6	93,2	0	0	0	101,5	131,1	211,8	169,1	163	149,6
трамвайным	167,9	139,3	135,2	117,2	134,8	100,9	120,6	131,5	107,5	94,4	88,3
ішкі су	0,4	1,2	0,7	0,6	0	0,5	1,4	2,4	2,2	4,4	4,7
әуе	11153,3	11313	14383,7	14989,7	16940,3	8335	14815,7	20109,3	25898,5	28275,7	29960,3

4-сурет – 2015-2025 жж. динамикадағы көліктің түрлері бойынша жолаушылар айналымы

Дереккөз: статистикалық мәліметтер

**Ескертпе: 2023 жылдың қаңтарынан бастап статистикалық деректер автомобиль көлігімен жүктер мен жолаушыларды коммерциялық тасымалдауды жүзеге асыратын жеке кәсіпкерлердің қызметінің көрсеткіштерін қалыптастырудың әдіснамалық тәсілінің өзгеруі ескеріле отырып қалыптастырылды.*

Тасымалдау кірістілігіне әсер ететін факторлардың бірі-тасымалдау тарифтерінің мөлшері. Жүк тасымалдарында және халықаралық, қалааралық және қала маңындағы қатынастарда жолаушыларды тасымалдауда тарифтердің шамасын тасымалдаушы белгілейді және шарттық болып табылады.

Көлемі бойынша автокөлікпен тасымалдаудың жалпы табысының жартысынан астамын алатын қалалық қатынаста жолаушыларды тасымалдауға Тарифтердің шамасын жергілікті атқарушы органдар (әкімдіктер) белгілейді. Көбінесе тариф жолаушылар ағынын тексеру нәтижелері бойынша олардың негіздемесіз белгіленеді. Тарифтер мөлшеріне жолаушылардың жеңілдікті санаттарының жол жүруі үшін өтемақы төлеу және шығынды әлеуметтік маңызы бар маршруттарды пайдаланғаны үшін субсидиялар төлеу де әсер етеді.

Автомобиль көлігі кәсіпорындарының 2015-2025 жылдардағы жүк және жолаушылар тасымалынан түсетін кірістері 2-кестеде келтірілген. Осы кезеңде жүк тасымалдарынан түсетін кірістер 2015 жылы 109956,6 млн.теңгеден 2025 жылы 1495890 млн. теңгеге дейін өсті, яғни 13,6 есеге. 2015-2025 жылдары жолаушылар тасымалынан түсетін кірістер 2015 жылы

836,1 млн. теңгеден 2025 жылы 506453,1 млн. теңгеге дейін, яғни 6 есеге ұлғайды.

2-кесте - 2015-2023 жылдардағы жүк және жолаушылар тасымалынан түсетін кірістер

Жылдар	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
Жүк тасымалынан түсетін кірістер, млн. теңге	109956,6	101290,7	119630,2	148959,5	169961	179053,5	212430,3	337373,2	908274,7	1145454	1495890
Автобустармен жолаушылар тасымалынан түсетін кірістер, млн. теңге	83836,1	86322,0	95592,2	93206,8	90332,8	60048,2	82250,0	106132,8	214892,4	326674,4	506453,1

Дереккөз: Статисикалық мәліметтер

2015-2025 жылдардағы жүк және жолаушылар тасымалынан түсетін табыс динамикасы 5-суретте көрсетілген.

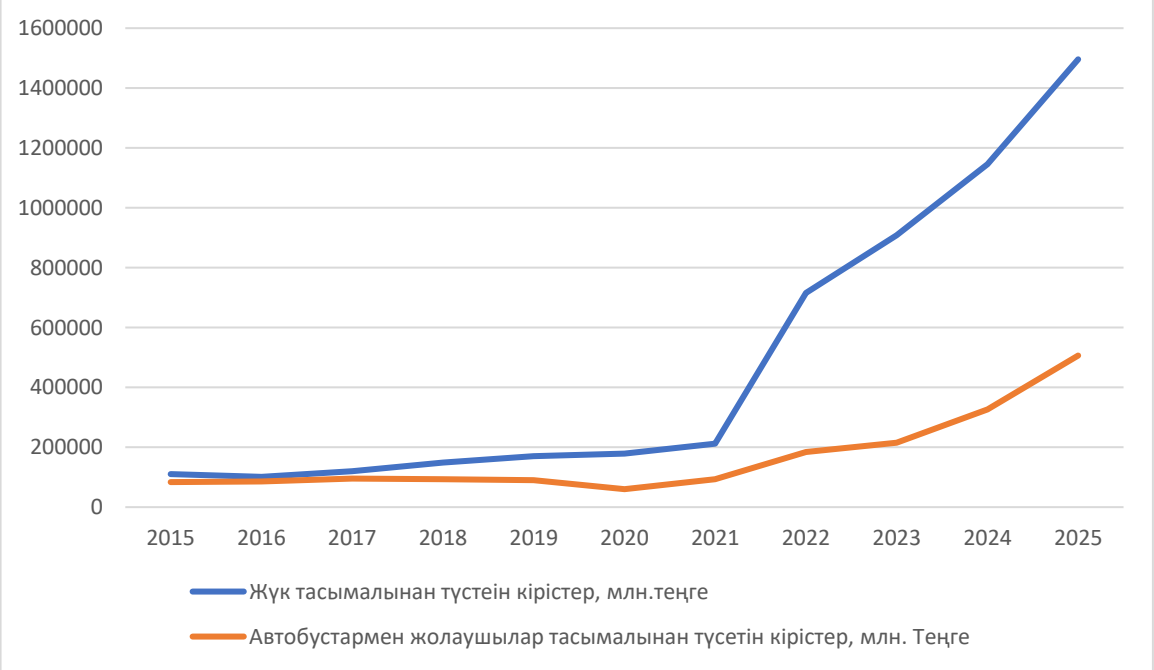

5-сурет – 2015–2025 жылдардағы автомобиль көлігімен жүк және жолаушылар тасымалдарынан түскен кірістердің динамикасы

Дереккөз: Статистикалық мәліметтер

**Ескертпе: 2023 жылғы қаңтардан бастап статистикалық деректер автомобиль көлігінде жүктер мен жолаушыларды коммерциялық тасымалдауды жүзеге асыратын жеке кәсіпкерлердің қызметі көрсеткіштерін қалыптастырудың әдіснамалық тәсілінің өзгеруін ескере отырып қалыптастырылды.*

Қазақстан Республикасында тіркелген автокөлік құралдарының (АКҚ) жалпы саны 2024 жылғы 1 қаңтарға тіркелген автокөлік құралдарының саны 5 326,8 мың бірлікті құрады, оның 88% – жеңіл автомобильдер, 9,9% – жүк және 2,1% – автобустар. 2023 жылы барлығы 1 191,3 мың автокөлік құралы тіркелді, өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда тіркеу саны 1,6 есеге артты.

Соңғы жылдары республикада автожолдардың өткізу қабілеттілігінің шектеулерін ескере отырып, жеке автомобильдердің қозғалысын шектеу және қоғамдық жолаушылар көлігін дамыту жөнінде белсенді шаралар қолданыла бастады.

Автокөлік тасымалы саласында салыстырмалы түрде шағын өндірістік құрылымдар басым. Жылжымалы құрамға техникалық қызмет көрсетуді және жөндеуді автокөлік кәсіпорындарының меншікті құралдары да, мамандандырылған сервистік кәсіпорындар да жүргізеді.

2015-2023 жылдары жүк кәсіпорындарының саны 599 бірліктен, 2010 жылы 1240 бірлікке, 2017 жылы барлығы 641 бірлікке ұлғайды. 2010-2017 жылдары өсу мен төмендеудің әртүрлі ауытқулары бар жолаушылар кәсіпорындарының саны бір деңгейде сақталды (2010 жылы 347 бірлік және 2017 жылы 345 бірлік болды). Нарықта жүк және жолаушылар тасымалын жүзеге асыратын жеке кәсіпкерлердің едәуір саны жұмыс істейді. Оларды көлік коммуникациялар саласындағы мемлекеттік уәкілетті органдар тарапынан орталықтандырылған есепке алу, яғни. салық есебінен басқа жүргізілмейді.

Жүк жөнелтушілермен немесе жүк алушылармен бірге көлік процесін ұйымдастырумен экспедиторлық және жақында логистикалық компаниялардың кең желісі айналысады. Осы нарық субъектілерінің мүдделерінің ауқымы көліктің барлық түрлеріне таралады, бұл, басқалармен қатар, автомобиль көлігін мультимодальды тасымалдауға табиғи тартуды қамтамасыз етеді.

Автокөлік өнеркәсіптік кәсіпорындардың жүктерін тасымалдауда маңызды рөл атқарады. Олар кәсіпорындар ішінде (зауыт ішіндегі және карьера ішіндегі) тасымалдауды, сондай-ақ кәсіпорындардан жақын маңдағы теміржол станцияларына, порттарға, әуежайларға және жеткізуші кәсіпорындарға сыртқы тасымалдауды жүзеге асырады.

Жүк пен жолаушыларды тасымалдаудан басқа, автомобиль көлігі көптеген басқа функцияларды орындайды: жедел медициналық көмек, өрт сөндіру, қоғамдық тәртіп органдары және т. б.

Соңғы жылдардағы зерттеулер автокөлік саласының негізгі проблемаларының бірі кадрлардың (жүргізушілер мен механиктердің, автомобиль тасымалдарын ұйымдастыру саласындағы мамандардың және т.б.) тапшылығы мен жеткіліксіз даярлығы болып табылатынын көрсетті. Әр түрлі жастағы адамдардың кәсіптік құзыреттілікке ие болуына, оның ішінде нақты жабдықтармен, технологиялармен, кәсіптік құралдармен жұмыс істеуге, олардың жұмысшы кәсібі немесе қызметші лауазымы бойынша

біліктілік разрядтарын, сыныптарын, санаттарын алуға бағытталған кәсіптік даярлау жүйесі бұзылды.

Бұл жағдайдың негізінде көптеген себептер жатыр, соның ішінде Жолаушылар тасымалы саласындағы жалақының салыстырмалы түрде төмен деңгейі (төмендегі кестені қараңыз). Мысалы, 2017 жылы мұнда бір қызметкердің орташа айлық жалақысы 132226 теңгені құрады, ал экономиканың барлық салалары бойынша орташа есеппен - 150827 теңге, "көлік және қоймалау" секторы бойынша - 193579 теңге. Кадрлардың ауысуы теріс әсер етеді. Егер республика бойынша орташа алғанда кадрлардың жалпы айналымының коэффициенті 2017 жылы 52,6%, кадрлардың айналым коэффициенті - 20,4% құраса, онда жолаушылар автотасымалдау секторында тиісінше 79,8% және 33,6%, жүк автотасымалдау секторында тиісінше 56,6% және 25,9% құрады. Жолаушылар тасымалы секторындағы қызметкерлердің 80,5% - ға жуығы өз еркімен, 10% - ға жуығы еңбек тәртібінің бұзылуына байланысты жұмыстан шығарылады. Жүк автотасымалдау секторында жұмысшылардың шамамен 85% - ы және екінші себеп бойынша тек 0,2% - ы өз бастамасымен жұмыстан шығарылады.

Нарықта көптеген шағын қатысушылар бар. Көлік саласындағы шағын кәсіпкерлік субъектілерінің 87% - ы ЖК болып табылады, ал республика бойынша орташа алғанда олардың үлесі 67% - дан аспайды. Автобустардың 56,5% және жүк көліктерінің 61,1% жеке иелеріне тиесілі. Жеткілікті ресурстары мен жеке өндірістік базасы жоқ нарықтың шағын қатысушылары өндіріс пен кадрларға ұзақ мерзімді инвестицияларға аз қызығушылық танытады.

Еңбек нарығының дамуына Жұмысшылардың жұмыстары мен кәсіптерінің Бірыңғай тарифтік-біліктілік анықтамалықтарының және Басшылар, мамандар және басқа да қызметшілер лауазымдарының біліктілік анықтамалықтарының саланың қазіргі заманғы талаптарына сәйкес келмеуі белгілі бір теріс әсер етеді. Сонымен, оларға нарықта сұранысқа ие бірқатар кәсіптер мен лауазымдар кірмейді, кейбір мамандықтар бойынша, мысалы, жүргізуші, разрядтарды белгілей отырып, жұмыстың күрделілігі бойынша топтастыру жүйесі ескірген. БТБА-да белгіленген жұмысшылардың білім деңгейіне қойылатын талаптар көбінесе республикада қалыптасқан кадрларды даярлау жүйесіне, сондай-ақ нарықтың қызметкерлердің білімі мен дағдыларына деген қажеттіліктеріне сәйкес келмейді.

ҚР Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі 2019 жылғы маусымда сұранысқа ие 100 сервистік және индустриялық кәсіптердің тізбесін ұсынды. Іріктеу стратегиялық, мемлекеттік және салалық даму бағдарламаларының басымдықтарын, индустриялық және сервистік кәсіптер сабақтарының Ұлттық сыныптауышынан, Еңбек министрлігінің 2025 жылға дейінгі кадрларға қажеттілік болжамының нәтижелерін бөлуді, сондай-ақ ҚР Білім және ғылым министрлігінің, "Атамекен" ҰКП мен оқу орындарының бірлескен күш-жігерімен сұралған жұмыс берушілердің 700-ге жуық сауалнамасын талдауды ескере отырып жүргізілді. Аталған тізімге

электроника инженерлері, механик-инженерлер және олардың көмекшілері, электрик-инженерлер, авто (мото -) слесарлар мен жөндеушілер, электромеханиктер, техник-электриктер, техник-механиктер сияқты салада кездесетін мамандықтар енді.

Орта білімнен кейінгі білім беру түріндегі салалық мамандықтардың ішінде 1201000 Автомобиль көлігіне техникалық қызмет көрсету, жөндеу және пайдалану мамандығы ең танымал болып табылады. Слесарлық және токарлық жұмыстармен байланысты мамандықтар да танымал. Оқушылардың көпшілігі мемлекеттік білім беру тапсырысы бойынша оқиды. Оқушыларды даярлау колледждер базасында жүргізіледі.

Жастардың автомобиль мамандықтарына деген жоғары қызығушылығына қарамастан, техникалық және кәсіптік білім беру жүйесі оның алдына қойылған міндеттерді орындай алмайтынын айту керек. Салаларға бірінші кезекте білікті жұмысшы кадрлар қажет – орта буын мамандары емес, техникалық қызмет көрсету мен жөндеудің тікелей орындаушылары. ТжКБ жүйесіне мемлекет қаржыландыратын жобаларды іске асыру барысында колледждер заманауи диагностикалық кешендерді, зертханаларды, құралдар мен жабдықтарды сатып алған үлкен ақшалай қаражат салынды, алайда Т және ПО жүйесінде жұмысшы кәсіптері мен қажетті біліктілігі бар инженерлік-педагогикалық қызметкерлердің орасан тапшылығы болды.

Қалыптасқан жағдайды екі жолмен түзетуге болады:

- қолда бар инженерлік-педагогикалық кадрларды жұмысшы мамандықтарына оқыту;
- қысқа мерзімді педагогикалық курстарда алдын ала оқытып, жоғары жастағы білікті жұмысшыларды білім беру ұйымдарына жіберу.

Бірақ жоспарланған екі шығудың кез-келгенін жүзеге асыру үшін егжей-тегжейлі және сапалы кәсіби стандарттар қажет, олардың негізінде негізгі кәсіби білім беру бағдарламалары құрылады. Кәсіби стандарт «автокөлік құралдарын техникалық пайдалану» сегменті үшін білікті жұмысшылар мен мамандарды даярлауға арналған техникалық тапсырма ретінде қарастырылуы керек.

Қазақстан Республикасында, Ресей Федерациясындағыдай, "автокөлік құралдарын техникалық пайдалану" сегменті автомобиль сервисі кәсіпорындары үшін кәсіби стандарттарды қалыптастыруды және мамандар даярлауды бақылауға алатын уәкілетті органдардың ешқайсысына жатқызылмаған.

Бұл жобаға бастамашыл топ «техникалық пайдалану» сегментін енгізуге тырысады, онсыз автомобиль көлігі мен көлік логистикасының барлық қызметі күтілетін финалға тез жетеді – жүктер мен жолаушыларды тасымалдауға ештеңе болмайды. Автомобиль көлігі және көліктік бақылау комитетінің алдында «автокөлік құралдарын техникалық пайдалану» сегментіне жатқызылған қызметтің барлық бағыттарын бақылауға алу міндеті тұр.

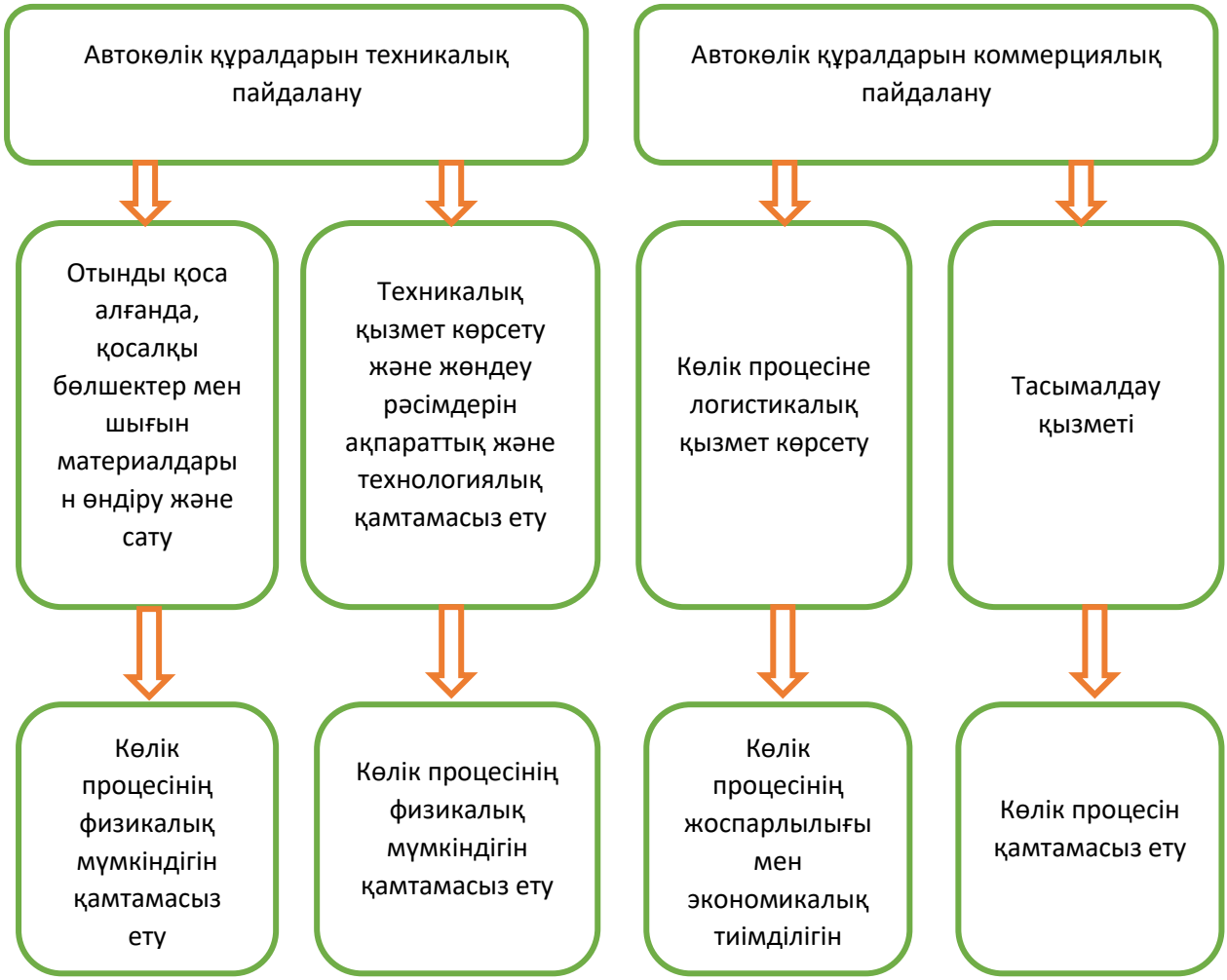

6-сурет – Көлік процесінде автокөлік құралдарын техникалық пайдалану рөлінің схемалық көрінісі.

Техникалық пайдалану әдетте жұмыс пен қызметтің келесі негізгі түрлері болып табылады:

- кәсіпорынға немесе клиентке қажетті автокөлік құралдарын, жабдықтарды, қосалқы бөлшектер мен материалдарды таңдау және жеткізу;
- жаңа және пайдаланылған автокөлік құралдары мен агрегаттарды сатып алу және сату, оларды бағалау;
- сату алдындағы қызмет көрсету және кепілдік жөндеу;
- жанармай құю, жуу, тазалау және сақтау;
- автокөлік құралдарын пайдалану кезінде оларға техникалық қызмет көрсету және жөндеу;
- аспаптық техникалық байқау және оған дайындық;
- қосалқы бөлшектерді, материалдарды, жинақтаушы бұйымдар мен керек-жарақтарды сату;

- автокөлік құралдарын жалға және лизингке беру;
- жолдардағы техникалық көмек, эвакуация;
- автокөлік құралдарын жаңғырту, қайта жабдықтау және қайта жарақтандыру, тюнинг;
- есептен шығарылған бұйымдарды қабылдауды және қайта өңдеуге жіберуді қоса алғанда, автокөлік құралдарын пайдалану кезінде пайда болатын қалдықтарды жинау және кәдеге жарату;
- техникалық қызмет көрсету және жөндеу процестерін ақпараттық қамтамасыз ету;
- *автокөлік кәсіпорындарының персоналын, кәсіпкерлерді, жеке тұлғаларды - автокөлік құралдарының иелерін оқыту және кеңес беру*.

Жоғары білім беру жүйесінде мамандарды даярлау 5В071300 Көлік, көлік техникасы және технологиясы және 5В090100 Тасымалдауды, қозғалысты ұйымдастыру және көлікті пайдалану мамандықтары бойынша жүргізіледі. Бірінші мамандық бойынша оқуға түскен студенттердің 42% – ы мемлекеттік білім беру гранттары есебінен оқиды, екінші мамандық бойынша мұндай студенттердің үлесі әлдеқайда төмен-12%. Студенттердің өте аз саны кәсіпорындардың қаражаты есебінен оқытылады.

Автокөлік тасымалының маңызды аспектісі жол қозғалысы қауіпсіздігі болып табылады. Статистикаға сәйкес, 2023 жылы республиканың автомобиль жолдарындағы жол-көлік оқиғаларының саны 15 886 жол-көлік оқиғасын құрады, онда 22 097 адам зардап шекті . 2022 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда оқиғалар саны 7,1% – ға, зардап шеккендер саны 2,5% - ға өсті. 2022 жылы 13 407 жол-көлік оқиғасы тіркелді, бұл өткен жылмен салыстырғанда 9,2% - ға өсті.

Қазақстанның автопаркі 2024 жылғы 1 қаңтарға Шығарылған жылы бойынша келесідей:

- 20 жылдан астам – 2 459 мың автомобиль;
- 10 жылдан 20 жылға дейін – 1 265,6 мың автомобиль;
- 7 жылдан 10 жылға дейін – 680,7 мың автомобиль;
- 3 жылдан 7 жылға дейін – 590,8 мың автомобиль;
- 3 жылға дейін – 319,7 мың автомобиль;

Талдау көрсеткендей, ЖКО-ның негізгі себептері: жол жүрісіне қатысушылардың өте төмен мәдениеті мен тәртібі, жол-көлік инфрақұрылымының қауіпсіздік талаптарына толық сәйкес келмеуі және жол жүрісі қауіпсіздігін қамтамасыз ету жүйесінің, оның ішінде көлік құралдары мен жүргізушілерді жол жүрісіне жіберудің тиімділігінің жеткіліксіздігі болды. Айта кету керек, елдегі көліктің 80% - 7 пайдалану мерзімі 7 жылдан асады, сондықтан техникалық жағдайды мұқият бақылауды қажет етеді. Сонымен қатар, Одақ кезінде қалыптасқан, көліктің техникалық жай-күйін ведомстволық бақылаудың жеткілікті қатаң жүйесі жекелеген ірі жеке автокөлік кәсіпорындарында және мемлекеттік ұйымдарда ғана сақталды. Бұл ретте мемлекеттік ұйымдарға тиесілі АКҚ саны айтарлықтай азайды және бүгінгі күні елдегі көліктің жалпы санының 10% - дан азын құрайды.

Жеке кәсіпкерлік субъектілерін тексеру санын барынша азайтуға бағытталған мемлекеттік саясатты іске асыруға байланысты Жол полициясы тарапынан пайдалану кезінде көліктің техникалық жай-күйін бақылау айтарлықтай тарылды.

Қазақстан Республикасының аумағында пайдаланудағы және жол жүрісі қауіпсіздігі жөніндегі орталық атқарушы органда тіркелген механикалық көлік құралдары мен олардың тіркемелері міндетті мемлекеттік техникалық қарап тексеруге жатады.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 1999 жылғы 31 наурыздағы № 343 қаулысымен мемлекеттік техникалық қарап-тексеру алдында көлік құралдарының техникалық жай-күйін диагностикалау жөніндегі қызмет Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен нарықтық қатынастар субъектілері орындайтын жұмыстар мен көрсетілетін қызметтер тізбесіне енгізілді. Осы Тізбеге Көлік құралдарын дайындауға, қайта жабдықтауға арналған техникалық құжаттаманың жол жүрісі қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласында қолданылатын нормаларға, ережелер мен стандарттарға сәйкестігі бөлігінде сараптама енгізілді. Бұл ретте, бүгінгі таңда заңнамада экономикалық қызметтің аталған түрлерімен айналысатын қызметкерлердің функционалдық мінез-құлқына, іскерліктеріне, дағдылары мен білімдеріне қойылатын талаптар белгіленбеген.

Еуропалық қоршаған ортаны қорғау агенттігінің есебіне сәйкес, Автомобиль көлігі Еуропадағы ауаны ластаудың негізгі көздерінің бірі болып табылады, әсіресе азот диоксиді және қатты қоспалар сияқты зиянды ластаушы заттар. Бұл сонымен қатар экологиялық шудың негізгі көзі . Ресей Федерациясындағы әртүрлі ақпарат көздері бойынша автокөліктің ауаның ластануына қосқан үлесі 60-80% құрайды. Өкінішке орай, Қазақстанда статистика органдары ластанудың жылжымалы көздерінен ластаушы заттар шығарындыларының мөлшері туралы деректерді ұсынбайды . Республиканың көптеген ірі қалаларындағы әртүрлі көздердің деректері бойынша автокөліктің ауа бассейнінің ластануына қосқан үлесі 60% және одан да көп, ал Алматы қаласында - жалпы қалалық жалпы шығарындының 90% - жетеді.

Жаңа технологияларды, халықаралық үрдістерді, үздік салалық тәжірибелерді, саланы дамыту стратегияларын сипаттау

Халықтың өмір сүру деңгейі мен әл-ауқатының артуы халықтың ұтқырлығы мен автомобильмен жүру деңгейінің артуына, жүк және жолаушылар тасымалы қарқындылығының артуына, яғни экономикалардың мұнай жеткізіліміне тәуелділігінің артуына, экологияға, жол желісіне жүктемеге, ЖКО қаупінің өсуіне әкеледі. Бірте-бірте халықаралық көлік саясатының алдыңғы қатарына мұнай импорттаушы елдердің энергетикалық қауіпсіздігі, тиеу ортасын, қалаларды автомобиль көлігінен қорғау мәселелері көтерілді.

Мақсатты саясат, ең алдымен Еуропа елдері, көліктегі энергияны тұтынуды азайту, оның экологиялық және экономикалық тиімділігін

арттыру, қоғамдық, велосипед көлігін дамыта отырып, моторизацияны шектеу сияқты тұрақты тенденцияларға әкелді. Сонымен қатар, автокөлікке ақпараттық-коммуникациялық, навигациялық технологиялардың дамуы қатты әсер етеді. Телематика көлік процестерін ұйымдастыруда, басқаруда, жүзеге асыруда үлкен рөл атқарады, Интеллектуалды көлік жүйелері қалыптасады. Қазақстан жаһандық процестер ағымында экономиканы цифрландыруға және еңбек нарығын жаңғыртуға негізделген дамудың түбегейлі жаңа траекториясын таңдады, ол мынадай құжаттарда тіркелген:

Мемлекет басшысының 2023 жылғы 1 қыркүйектегі "Әділ Қазақстанның экономикалық бағыты" атты Қазақстан халқына Жолдауы;

Үкіметтің 2022 жылғы 30 желтоқсандағы №1116 Қаулысымен бекітілген республиканың көліктік-логистикалық әлеуетін дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасы;

Қазақстан Республикасы Президентінің 2018 жылғы 15 ақпандағы № 636 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспары;

Ұлт жоспары-Мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаевтың Бес институционалдық реформасын іске асыру жөніндегі 100 нақты қадам (2015 жылғы мамыр);

"Ұлттық экспорттық стратегия" бағдарламасы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 26 тамыздағы № 511 қаулысымен бекітілген;

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы №248 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасында жоғары білім мен ғылымды дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы.

Автомобиль көлігіне қатысты кәсіптік-біліктілік бөлінісінде ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, сымсыз телекоммуникациялық қызмет, логистика сияқты экономиканың салаларымен/секторларымен түйіскен жерде сабақтас кәсіптердің үлесі мен маңызының ұлғаюын күту керек. Электр жабдықтарымен, робототехникамен, диспетчерлеумен байланысты жекелеген кәсіптердің рөлі артады.

Саладағы еңбек нарығының дамуына ЕАЭО-ның қалыптасуы да белгілі бір әсер етеді. Атап айтқанда, Еуразиялық экономикалық одақ туралы шарттың 98-бабында (Астана қ., 2014 жылғы 29 мамыр) "мүше мемлекеттің еңбеккері білімі туралы құжаттарда, ғылыми дәреже беру және (немесе) ғылыми атақ беру туралы құжаттарда көрсетілген мамандығы мен біліктілігіне сәйкес кәсіби қызметпен айналысуға құқылы. осы Шартпен және жұмыспен қамту мемлекетінің заңнамасымен.». Осы баптың хаты мен рухынан ЕЭК мемлекеттерінде сабақтардың салыстырмалы тізбелері мен біліктілік жүйелері қолданылуы тиіс. Бұл тұрғыда ЕАЭО бойынша әріптес мемлекеттердің Еңбек нарығының ПАЙЫМЫ қызығушылық тудырады. Мәселен, Ресей Федерациясында әзірленген жаңа кәсіптер атласына сәйкес алдағы 15-20 жыл ішінде автомобиль көлігіндегі перспективалы кәсіптерге мыналар жатады:

1. Кросс-логистика операторы. Құзыретіне жүктерді жеткізудің және адамдарды әртүрлі көлік түрлерімен жылжытудың оңтайлы әдісін таңдау, әртүрлі көлік түрлерінің желісі арқылы ағындардың қозғалысын бақылау және жөндеу, көлік тораптарының өтімділігін бақылау, Көлік желілерінің ағындарын қайта бөлу кіретін кәсіби маман.

2. Автоматтандырылған көлік жүйелерінің операторы. Роботты көлік желілеріне қызмет көрсетуді, роботты механизмдер мен көлік құралдарына арналған компьютерлік бағдарламалардың конфигурациясын басқаратын маман. Ең алдымен, бұл өздігінен жүретін көліктер туралы.

3. Интеллектуалды басқару жүйелерінің сәулетшісі. Пилотсыз Көлік және көлік ағындарын басқару жүйелері үшін бағдарламалық қамтамасыз етуді әзірлейді, интеллектуалды басқару жүйелерін бақылайды.

Көрсетілген тізімге пилотсыз аппараттардың интерфейстерін жобалаушы - пилотсыз аппараттарды басқаруға арналған интерфейстер мен бағдарламалық технологиялық пакетті әзірлеу жөніндегі маман сияқты мамандықты қосуға болады, пилотсыз аппараттардың қамтамасыз ету, навигация және қауіпсіздік жүйелерінің бағдарламалануы мен жұмысына жауап береді (атласта мамандық авиацияға жатқызылған). Дербес маршруттарды әзірлеу және сүйемелдеу үшін (туризм саласына жатқызылған) онлайн-сервистерді құруға байланысты кәсіптің де пайда болуы мүмкін.

5. ЭҚЖЖ БОЙЫНША КӘСІПТІК ҚЫЗМЕТТІҢ ӘРБІР ТҮРІНІҢ КӘСІПОРЫНДАРЫНДА ҰҚЖ БОЙЫНША ҚЫЗМЕТТЕРДІҢ НЕГІЗГІ ТОПТАРЫНЫҢ СИПАТТАМАСЫ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ БІЛІМІ (ДИПЛОМДАР, СЕРТИФИКАТТАР, КУӘЛІКТЕР) ЖӘНЕ ЖҰМЫС ТӘЖІРИБЕСІ БОЙЫНША ТИІСТІ БІЛІКТІЛІКТЕРІ

Кестеде көрсетілгендей бір деңгейдегі біліктіліктің екіншісінен сапалы айырмашылығын анықтайтын сабақтардың білімі, дағдылары мен құзыреттіліктерінің сипаттамасы.

5.1. «Көлік құралдарының жүргізушілерін даярлау» негізгі қызметтер мен кәсіптер түрлерінің сипаттамасы

СБШ деңгейі	ҰКС бойынша шифр	ҰКС бойынша сабақ топтарының атауы	Тиісті кіші деңгейдегі біліктілікке жету жолдары	Ұсынылатын лауазым атаулары
5	5170-1	Көлік құралдарының жүргізушілерін дайындау жөніндегі оқытушы	Жоғары немесе орта білімнен кейінгі педагогикалық немесе техникалық білім	Көлік құралдарының жүргізушілерін дайындау жөніндегі оқытушы
5	5170-1	Жүргізуді	Техникалық және кәсіптік	Жүргізуді үйрету

		үйрету шебері	немесе орта білімнен кейінгі білім	шебері

5.2. «Автомобиль көлігімен жүктерді тасымалдау» негізгі қызметтер мен кәсіптер түрлерінің сипаттамасы

СБШ деңгейі	ҰКС бойынша шифр	ҰКС бойынша сабақ топтарының атауы	Тиісті кіші деңгейдегі біліктілікке жету жолдары	Ұсынылатын лауазым атаулары
6	2144-6	Көліктік жүйелерді ұйымдастыру жөніндегі инженер	Жоғары білім, автокөлік саласындағы практикалық жұмыс тәжірибесі	Көліктік жүйелерді ұйымдастыру жөніндегі инженер
6	2144-9	Қозғалыс қауіпсіздігінің менеджері	Жоғары білім, автокөлік саласындағы практикалық жұмыс тәжірибесі	Қозғалыс қауіпсіздігінің менеджері
5	2432-0	Жүк тасымалын ұйымдастыру жөніндегі маман	Жоғары білім немесе техникалық және кәсіптік білім	Жүк тасымалын ұйымдастыру жөніндегі маман
5	8332-9	Пилотсыз көлік құралының қашықтағы операторы	Техникалық немесе көлік мамандықтары бойынша техникалық және кәсіптік білім, пилотсыз жүйелерді басқару бойынша арнайы курстан өтумен	Пилотсыз көлік құралының қашықтағы операторы
3	4322-3-007	Қозғалыс қызметінің (жүк тасымалдау) операторы	Техникалық және кәсіптік білім немесе жалпы орта білім және практикалық тәжірибе және/немесе белгіленген бағдарлама бойынша кәсіптік даярлық	Қозғалыс қызметінің (жүк тасымалдау) операторы
3	8332-1-003	Қауіпті жүктерді тасымалдауға арналған жүк	Негізгі орта білім немесе белгіленген бағдарлама бойынша	Қауіпті жүктерді тасымалдауға арналған жүк

		көлігінің жүргізушісі	кәсіптік даярлық	көлігінің жүргізушісі
2	8332-1-002	Жүк көлігінің жүргізушісі	Негізгі орта білім	Жүк көлігінің жүргізушісі

5.3. «Автомобиль көлігімен жолаушылар мен багажды тасымалдау» негізгі қызметтер мен кәсіптер түрлерінің сипаттамасы

СБШ деңгейі	ҰКС бойынша шифр	ҰКС бойынша сабақ топтарының атауы	Тиісті кіші деңгейдегі біліктілікке жету жолдары	Ұсынылатын лауазым атаулары
4	2144-9	Жол қозғалысы қауіпсіздігінің маманы	Техникалық және кәсіптік білім беру	Жол қозғалысы қауіпсіздігінің маманы
3	4323-9	Жолаушылар көлігінің қозғалысы диспетчері	Негізгі орта білім немесе техникалық және кәсіптік білім	Жолаушылар көлігінің қозғалысы диспетчері
3	8331-1-001	Автобус жүргізушісі	Негізгі орта білім немесе техникалық және кәсіптік білім	Автобус жүргізушісі
3	8331-1-004	Мектеп автобусының жүргізушісі	Негізгі орта білім немесе техникалық және кәсіптік білім	Мектеп автобусының жүргізушісі
3	8331-3-001	Троллейбус жүргізушісі	Негізгі орта білім немесе техникалық және кәсіптік білім	Троллейбус жүргізушісі
2	8322-1-001	Такси жүргізушісі	Негізгі орта білім	Такси жүргізушісі

5.4. «Автокөлік құралдарын диагностикалау, техникалық қызмет көрсету және жөндеу» негізгі қызметтер мен кәсіптер түрлерінің сипаттамасы

СБШ деңгейі	ҰКС бойынша шифр	ҰКС бойынша сабақ топтарының атауы	Тиісті кіші деңгейдегі біліктілікке жету жолдары	Ұсынылатын лауазым атаулары
6	2144-1	Автокөлік құралдарының инженер-механигі	Жоғары білім	Автокөлік құралдарының инженер-механигі
5	3115-1-007	Көлік жөндеу жөніндегі механик	Техникалық және кәсіптік білім беру	Көлік жөндеу жөніндегі механик
4	7231-9	Автокөлік құралының құрылғыларын диагностикалау,	Техникалық және кәсіптік немесе орта білімнен кейінгі білім	Автокөлік құралының құрылғыларын диагностикалау,

		жөндеу және техникалық қызмет көрсету жөніндегі маман		жөндеу және техникалық қызмет көрсету жөніндегі маман
4	7412-9	Электр жабдықтарын, аккумуляторлар ды және электр аспаптарын жөндеуші маман	Техникалық және кәсіптік немесе орта білімнен кейінгі білім	Электр жабдықтарын, аккумуляторлар ды және электр аспаптарын жөндеуші маман
4	7231-9	Газ баллонды құрылғы орнату және жөндеу шебері	Техникалық және кәсіптік немесе орта білімнен кейінгі білім	Газ баллонды құрылғы орнату және жөндеу шебері
3	7214-9	Автокөліктердег і газ баллонды құрылғы бойынша монтаждау-жөндеу слесарі	Техникалық және кәсіптік немесе орта білімнен кейінгі білім	Автокөліктердег і газ баллонды құрылғы бойынша монтаждау-жөндеу слесарі

6. САЛАНЫҢ КӘСІБИ СТАНДАРТТАРЫНЫҢ ТІЗБЕСІ

Қолданыстағы кәсіби стандарттар:

1. Көлік құралдарының жүргізушілерін даярлау;
2. Автомобиль көлігімен жүктерді тасымалдау;
3. Автомобиль көлігімен жолаушылар мен багажды тасымалдау;
4. Автокөлік құралдарын диагностикалау, техникалық қызмет көрсету және жөндеу.

7. ҚОРЫТЫНДЫЛАР МЕН ҰСЫНЫСТАР

Салалық біліктілік шеңбері автомобиль көлігі саласындағы қызметкерлердің біліктілігін үнемі жаңартып отыру және арттыру үшін құрылымдық тетікті ұсынады, бұл олардың кәсіби өсуіне және жүк тасымалы көлемін тиісті түрде ұлғайтуға және саланың кадрлық әлеуетін мемлекет меншігіне алуға ықпал етеді және мақсаттарды, міндеттерді, өндірістік циклды, қызмет түрлерін және автомобиль көлігіндегі ұжымдық еңбек бөлінісіндегі рөлін ескере отырып, ҰБШ-нің қызметкерлердің құзыреттеріне қойылатын талаптарын нақтылайды.

8. Кестелік форматтағы СБШ біліктілік деңгейлерінің сипаттамасы

8.1- кесте – «Көлік құралдары жүргізушілерін даярлау» кәсіби тобындағы біліктілік деңгейлерінің сипаттамасы

ҰКС-тегі кәсіп	СБШ деңгейі	ҰБШ деңгейі	Кезеңдер	Ұжымдық еңбек бөлінісіндегі рөлі	Білім	Машықтар (дағдылар)	Жеке құзыреттер
1-бөлім. Сабақтас және өтпелі басқару процестер							
5170-1 Көлік құралдары жүргізушілерін даярлау жөніндегі оқытушы	5	5	Процестердің орындалуын талдау және реттеу, оқытуды ұйымдастыру	Теориялық оқытуды ұйымдастыру және өткізу	Жол қозғалысы және білім беру саласындағы ҚР заңнамасы («Жол қозғалысы туралы» Заңның талаптарын қоса алғанда), ҚР жол қозғалысы ережелері, оқыту әдістемесі және оқу бағдарламалары, автомобиль құрылғысының теориялық негіздері және қозғалыс қауіпсіздігі.	Оқу жоспарына сәйкес теориялық оқыту және аттестаттау жүргізе білу; оқу материалдары мен сабақ жоспарларын әзірлеуге; білім алушылардың үлгерімін бақылауды және оқыту нәтижелерін бағалауды жүргізуге; оқушылардың жол қозғалысы қауіпсіздігі саласындағы ҚР заңнамасының талаптарын сақтауын қамтамасыз етуге міндетті.	Коммуникабельділік және педагогикалық қабілеттер, жауапкершілік және адалдық, ұйымдастырушылық қабілеттер, шыдамдылық және күйзеліске төзімділік.
2-бөлім. Салалық процестер							
5170-1 Жүргізуші шебері	5	5	Практикалық оқытуды реттеу және орындау	Практикалық оқытуды ұйымдастыру және жүргізу	ҚР жол қозғалысы ережелері және оқу бағыттарын белгілеу, жүргізуді практикалық оқыту әдістері және қателерді түзету қабылдау, техникалық	Бекітілген жоспарға сәйкес оқу алаңында және оқу бағыттары бойынша практикалық сабақтарды өткізе білу; білім алушылардың жүргізу дағдыларын	Назар аудару және реакцияның шапшаңдығы, тәртіптілік және жауапкершілік, тыныштық және шыдамдылық (білім

					қызмет көрсету және оқу көлік құралдарының жай-күйін тексеру, ішкі тәртіп ережелері және оқу орнының қауіпсіздік талаптары.	оқытуға және түзетуге, біліктілік емтиханының стандарттарына сәйкестігін қамтамасыз етуге; оқу жөніндегі құжаттаманы (есеп парақтары, жол парақтары) жүргізуге және жүріс/отын шығынын есепке алуға; көлік құралының техникалық жай-күйін шығу алдында тексеруге және оқыту процесінде қауіпсіздікті қамтамасыз етуге міндетті.	алушылармен жұмыс істеу кезінде), көп тапсырмалар жағдайында жұмыс істеу қабілеті.

8.2-кесте – «Автомобиль көлігімен жүктерді тасымалдау» кәсіби тобындағы біліктілік деңгейлерінің сипаттамасы

ҰКС-тегі кәсіп	**СБШ деңгейі**	**ҰБШ деңгейі**	**Кезеңдер**	**Ұжымдық еңбек бөлінісіндегі рөлі**	**Білім**	**Машықтар (дағдылар)**	**Жеке құзыреттер**
1-бөлім. Сабақтас және өтпелі басқару процестері							
2144-9 Қозғалыс қауіпсіздігі менеджері	6	6	Бастамашылық ету және жоспарлау, ұйымдастыру және бақылау, талдау және өзгерістерді	Басқарма	Жол-көлік оқиғаларының алдын алу шараларын әзірлеуге негіз болатын қозғалыс қауіпсіздігі, ҚР көлік заңнамасы	Кәсіпорында ЖҚБ бойынша жұмысты ұйымдастыра білу; мақсаттарды дербес айқындауға, тәуекелдерді бағалауға және болдырмауға; ЖКО	Бөлімше қызметінің нәтижесі үшін дербестік пен жауапкершіліктің жоғары дәрежесі. Штаттан тыс жағдайларда

			басқару		саласындағы тұжырымдамалық білім.	себептерін тексеру.	көшбасшылық.
2144-6 Көлік жүйелерін ұйымдастыру жөніндегі инженер	6	6	Бастамашылық ету және жоспарлау, ұйымдастыру және бақылау, талдау және өзгерістерді басқару	Басқарма	Көлік жүйелерін жобалау, жүк ағындарын модельдеу, көлік логистикасы және ЗКЖ жүйелері саласындағы тұжырымдамалық білім.	Көлік желілерін жобалау және оңтайландыру, инфрақұрылымды пайдалану регламенттерін әзірлеу, ЗКЖ енгізу білігі.	Дербестіктің жоғары дәрежесі. Кәсіпорынның көлік-логистикалық жүйелерінің даму стратегиясын айқындау қабілеті.
2-бөлім. Салалық процестер							
2432-0 Жүк тасымалдарын ұйымдастыру жөніндегі маман	5	5	Процестерді жоспарлау, ұйымдастыру, жедел басқару және бақылау	Негізгі өндіріс	Тасымалдауды ұйымдастыру, жүктерді жеткізу ережелері, TMS-жүйелер жұмысы және логистика саласындағы мамандандырылған білімдердің кең ауқымы.	Бағыттар сызбасын әзірлеу, жылжымалы құрамды таңдау, жеткізуді жедел үйлестіру және АТС пайдалану тиімділігін талдау білігі.	Жүк тасымалдау процестерін дербес басқару. Ауысымдық-тәуліктік тапсырмаларды орындау және жүктерді сақтау үшін жауапкершілік.
8332-9 Пилотсыз көлік құралының қашықтағы операторы	5	5	Процестерді талдау, реттеу, басқаруды жедел ұстау	Негізгі өндіріс	Дербес жүргізу жүйелерінің архитектурасы, борттық телеметрия, сенсорлардың жұмысы және қашықтан ұшу ережелері.	Пилотсыз КҚ жұмысының параметрлерін қадағалау, АИ шешімдерін түсіндіру, күрделі жағдайларда басқаруды қашықтықтан ұстауды жүзеге асыру білігі.	АТС жедел бақылау кезіндегі дербес қызмет. Назар аударудың жоғары шоғырлануы және қозғалыс қауіпсіздігі үшін жауапкершілік.
8332-1-003 Қауіпті жүктерді тасымалдауға	3	3	Ерекше шарттарды сақтай отырып тасымалдау	Негізгі өндіріс	ҚЖХЖТ талаптарын, қауіпті жүктердің жіктелуі мен қасиеттерін, АТС және	Қауіпті жүктермен АТС қауіпсіз басқару білігі; арнайы жабдықтарды тексеруге; штаттан тыс	Регламент бойынша жұмыстарды өз бетінше орындау. Жоғары

арналған жүк автомобилінің жүргізушісі			процестерін орындау		авариялық карточкаларды пайдалану қағидаларын базалық және мамандандырылған білу.	жағдайларда авариялық жоспар бойынша әрекет етуге міндетті.	орындаушылық тәртіп және халық пен орта қауіпсіздігі үшін жауапкершілік.
8332-1-002 Жүк автомобилінің жүргізушісі	2	2	Тасымалдау процестерін орындау және АТС қызмет көрсету	Негізгі өндіріс	ЖҚЕ, жүк автомобилінің құрылысы, жүктерді тасымалдау және жол құжаттамасын ресімдеу ережелері.	Жүк автомобилін басқару білігі; рейс алдындағы тексеруді жүргізуге; жүкті орналастыруға және бекітуге; жолдағы қарапайым ақауларды жоюға міндетті.	Тасымалдау бойынша тапсырмаларды орындау кезіндегі дербестік элементтерімен нұсқаулық бойынша қызмет.
3. Дайындық салааралық процестер							
4322-3-007 Қозғалыс (жүк тасымалдау) қызметінің операторы	3	3	Процестерді орындау және жедел бақылау	Қосалқы өндіріс/Диспетчерлендіру	Жол/тауар-көлік құжаттамасын толтыру және есепке алу, спутниктік мониторинг жұмысы тәртібінің базалық және мамандандырылған білімі.	GPS бойынша АТС қозғалысының жедел мониторингін жүзеге асыру білігі; жол парақтары мен ТТН тіркеуге; жүргізушілерді жол жағдайлары туралы хабардар етуге міндетті.	Басшылық етумен бекітілген нұсқаулықтар бойынша қызмет. Бастапқы құжат айналымы кезіндегі мұқияттылық және дәлдік.

8.3-кесте – «Автомобиль көлігімен жолаушылар мен багажды тасымалдау» кәсіби тобындағы біліктілік деңгейлерінің сипаттамасы

ҰКС-тегі кәсіп	**СБШ деңгейі**	**ҰБШ деңгейі**	**Кезеңдер**	**Ұжымдық еңбек бөлінісіндегі рөлі**	**Білім**	**Машықтар (дағдылар)**	**Жеке құзыреттер**
1-бөлім. Сабақтас және өтпелі басқару процестері							
2144-9	4	4	Профилактикалық іс-шараларды	Қосалқы өндіріс/БДД	ЖҚЕ, ҚР ЖҚЕ саласындағы	Бақылау тексерулерін, нұсқамаларды жүргізе	Бақылауды жүзеге асыру кезіндегі

Жол қозғалысы қауіпсіздігі жөніндегі маман			талдау, бақылау және жүргізу	бақылау	нормативтік актілерді, ЖКО себептерін талдау және жүргізуші құрамын оқытуды ұйымдастыру әдістемелерін білу.	білу, ЖКО есебін жүргізе білу, жүргізу тәуекелдерін бағалау үшін видеоаналитиканың АИ-жүйелерін қолдана білу.	дербестік. Жүргізуші құрамының принципшілдігі, ұйымдастырушылығы, тәртіп үшін жауапкершілігі.
2-бөлім. Салалық процестер							
8331-1-001 Автобус жүргізушісі	3	3	Бағыт бойынша жолаушылар тасымалын орындау	Негізгі өндіріс	ЖҚЕ-ні, ірі габаритті жолаушылар көлігін басқару ерекшеліктерін, жолаушыларды тасымалдау ережелерін базалық және мамандандырылған білу.	Автобусты кесте бойынша жүргізе білу; қауіпсіз қонуды/түсіруді (оның ішінде аз қозғалатын топтарды) қамтамасыз етуге; штаттан тыс жағдайларда әрекет ету.	Маршрут бойынша рейсті дербес жүргізу. Тәртіптілік, жолаушылардың өмірі мен денсаулығы үшін жауапкершілік.
8331-1-004 Мектеп автобусының жүргізушісі	3	3	Балаларды мамандандырылған тасымалдауды орындау	Негізгі өндіріс	Ұйымдастырылған балалар тобын тасымалдау ережелерін, мектеп автобустарына ҚР СТ, ЖҚЕ және алғашқы көмек көрсету ережелерін мамандандырылған білу.	Жылдамдық режимін қатаң сақтай білу (60 км/сағ дейін); арнайы жүйелердің (маяктар, басқыштар, белдіктер) жұмысын тексеруге; балаларды қауіпсіз отырғызуды ұйымдастыруға міндетті.	Жоғары жауапкершілік, эмоциялық тұрақтылық, қозғалыс қауіпсіздігі ережелерін мінсіз сақтау.
8331-3-001 Троллейбус жүргізушісі	3	3	Тасымалдауды орындау және электр көлігін басқару	Негізгі өндіріс	Троллейбустардың құрылымы, байланыс желілерін пайдалану ережелері, ЖҚЕ және электр қауіпсіздігі ережелері.	Түрлі типтегі троллейбустарды басқару білігі; тіркеуді және тіркеп сүйреуді жүргізуге; электр жабдықтарының қарапайым ақауларын жоюға міндетті.	Желідегі жұмысты өз бетінше орындау. Электр жабдығымен жұмыс істеу кезіндегі тәртіптілік, ұқыптылық.
8322-1-001	2	2	Жеке	Негізгі	ЖҚЕ базалық білімі,	Жеңіл автомобильді	Орындаушылық,

Такси жүргізушісі			жолаушылар тасымалын орындау	өндіріс	жеңіл автомобиль құрылғысы, жолаушылар мен багажды таксимен тасымалдау ережелері, навигациялық сервистердің жұмысы.	қауіпсіз басқару білігі; таксиге тапсырыс беру платформасын пайдалануға; салонда қызмет көрсету мәдениеті мен жайлылығын қамтамасыз ету.	стресске төзімділік, сыпайылық, жолаушылардың қауіпсіздігі үшін жауапкершілік.
3. Дайындық салааралық процестер							
4323-9 Жолаушылар көлігінің қозғалысы жөніндегі диспетчер	3	3	Қозғалысты жедел реттеу және есепке алу	Қосалқы өндіріс/Диспетчерлеу	Қозғалыс кестесін, маршруттық желіні, жолаушыларды тасымалдау қағидаларын және жол құжаттамасын өңдеу тәртібін базалық және мамандандырылған білу.	Кесте бойынша жолаушылар көлігінің қозғалысын үйлестіре білу; істен шығу кезіндегі аралықтарды жедел реттеуге; жылжымалы құрам жұмысының есебін жүргізуге міндетті.	Ақауларды жою кезіндегі дербестік элементтері бар нұсқаулықтар бойынша қызмет. Жеделділік және ұқыптылық.

8.4-кесте – «Автокөлік құралдарын диагностикалау, техникалық қызмет көрсету және жөндеу» кәсіби тобындағы біліктілік деңгейлерінің сипаттамасы

ҰКС-тегі кәсіп	**СБШ деңгейі**	**ҰБШ деңгейі**	**Кезеңдер**	**Ұжымдық еңбек бөлінісіндегі рөлі**	**Білім**	**Машықтар (дағдылар)**	**Жеке құзыреттер**
1-бөлім. Сабақтас және өтпелі басқару процестері							
2144-1 Автокөлік құралдарының инженер-механигі	6	6	Өзгерістерге бастамашылық ету, жоспарлау, ұйымдастыру, бақылау және басқару	Басқарма	ІЖҚ сенімділік теориясын, АТС, ЕСТД жөндеу технологияларын, өндірістік жоспарлау мен экологиялық	ТҚ/ТЖ өндірістік бағдарламаларын әзірлеу білігі; істен шығу себептерін талдау; өндірістік бақылауды және еңбекті қорғауды	Автопарктің техникалық жай-күйі және жөндеу өндірісінің жұмысы үшін дербестік пен жауапкершіліктің

					нормаларды тұжырымдамалық білу.	ұйымдастыруға міндетті.	жоғары дәрежесі.
2-бөлім. Салалық процестер							
3115-1-007 Көлікті жөндеу жөніндегі механик	5	5	Процестердің орындалуын талдау, ұйымдастыру және бақылау	Өндірістік процестер/Сервис	АТС құрылғысы, құрал-саймандық тексеру әдістері, КҚ желіге шығару және жөндеу жұмыстарын ұйымдастыру ережелері бойынша мамандандырылған білімнің кең ауқымы.	Рейс алдындағы/рейстен кейінгі бақылауды ұйымдастыра білу; нарядтарды жөндеу бригадаларына бөлуге; ТҚ/ТЖ сапасын бақылау және ресурстардың есебін жүргізу.	Жөндеу учаскесін дербес жедел басқару. Ақаусыз көлікті пайдалануға жіберу үшін жауапкершілік.
7231-9 Газ баллон жабдығын орнату және жөндеу жөніндегі шебер	4	4	Монтаждау және баптау жұмыстарын талдау, реттеу, орындау	Өндірістік процестер/Сервис	ІЖҚ және ГБЖ әртүрлі жүйелерінің құрылғыларын, қысымдағы ыдыстармен жұмыс істеу қағидаларын, ЭБУ калибрлеу және өрт қауіпсіздігі нормаларын білу.	ГБЖ тораптарын диагностикалау, монтаждау, автокалибрлеу және жөндеу білігі; жүйенің герметикалығын тексеруге; клиенттерге кеңес беру.	Күрделі техникалық міндеттерді өз бетінше шешу. Газ қауіпсіздігі нормаларын қатаң сақтау үшін жоғары жауапкершілік.
7412-9 Электр жабдықтарын жөндеу жөніндегі, аккумуляторлар мен электр аппараттарын	4	4	Электр жүйелерін талдау, диагностикалау, жөндеу және реттеу	Өндірістік процестер/Сервис	Электротехника заңдарын, АКҚ принципті электр схемаларын, стартерлердің, генераторлардың және барлық үлгідегі АКБ құрылғыларын мамандандырылған	Үзіктер мен ҚТ іздеуді жүргізу білігі; сым жгуттарын қалпына келтіруге; электр агрегаттарын стендтерде жөндеуге; АКБ үшін КТО жүргізу.	Күрделі диагностикалық және жөндеу жұмыстарын өз бетінше орындау. Электр желісімен және қышқылдармен жұмыс істеу кезіндегі ұқыптылық және ұқыптылық.

жөндеу жөніндегі маман					білу.		
7214-9 Автомобильдердегі газ баллон жабдығы жөніндегі монтажшы слесарь	3	3	Монтаждау жұмыстарын орындау және реттеу	Өндірістік процестер/Сервис	ГБЖ қарапайым тораптарының құрылысын, магистральдар мен баллондарды монтаждау, герметикалығын тексеру ережелерін базалық және мамандандырылған білімі.	Баллондарды, құю құрылғыларын және отын магистральдарын монтаждау білігі; басшылық етумен ГБЖ-ның қарапайым тораптарын құрастыру/бөлшектеу.	Шебердің басшылығымен нұсқаулық бойынша қызмет. Техникалық тораптармен жұмыс істеу кезіндегі жауапкершілік және ұқыптылық.
3. Дайындық салааралық процестер							
7231-9 Автокөлік құралдарының техникалық жай-күйін диагностикалау, жөндеу және техникалық қызмет көрсету жөніндегі маман	4	4	АТС жүйелерін талдау, компьютерлік диагностика және реттеу	Өндірістік процестер/Диагностика	Борттық электрондық желілердің, компьютерлік сканерлеу, ADAS калибрлеу және аспаптық бақылау әдістерінің мамандандырылған білімі.	Қате кодтарын оқу және талдау білігі; тежегіштер мен аспаларға текшелік диагностика жүргізуге; датчиктерді калибрлеуге; диагностикалық карталарды ресімдеу.	Диагностикалық кешендерді өз бетінше жүргізу. Аналитикалық ойлау қабілеті, жаңа технологияларды игеруге ұмтылу.

9. **Кәсіптік топтарда кәсіптерді көрсете отырып, Кәсіптік біліктіліктің функционалдық картасы (1-қосымшаға сәйкес);**
10. **СБШ-дағы кәсіптік біліктілік картасы 2008 (ISCO-08) және ҰКС (2-қосымшаға сәйкес) сабақтарының халықаралық стандарттық сыныптамасын ескере отырып.**